

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
VON RANDOW, TYL

Praf roșu peste Shanghai : Memorii Shanghai - Noua Zeelandă : 1937-1954 / Tyl von Randow ; trad. din lb. engleză de Vasile Mihalache. - București : Tracus Arte, 2018
ISBN 978-606-023-009-0

I. Mihalache, Vasile (trad.)

821.111

Traducere din limba engleză de Vasile Mihalache
Traducere revizuită de Ana-Maria Florea

TYL VON RANDOW, *PRAF ROȘU PESTE SHANGHAI*
Memorii Shanghai – Noua Zeelandă 1937-1954
Prima ediție publicată de Editura Eunoia (NZ) în 2016.
Copyright © 2016 Tyl von Randow

www.tracusarte.ro
Editura Tracus Arte
București, str. Sava Henția nr. 2, sector 1
© 2018 Tracus Arte

TYL VON RANDOW

Praf roșu peste Shanghai

Memorii Shanghai – Noua Zeelandă 1937-1954

Tracus Arte

2018

Cuprins

<i>Cuvânt de mulțumire</i>	9
<i>O privire după cortină</i>	10
<i>Praf roșu peste Shanghai</i>	13
Începutul de demult.....	15
Certuri și diplomație.....	22
Promisiunea	30
Nisip pieritor.....	39
Bombe de Crăciun.....	45
Șrapnel	52
Americanii	61
Mama mea	75
Tatăl meu	87
Devenind britanic	98
Tien Mu Shan	107
Din nou acasă	116
Rolly.....	130
Fii și mame	138
Când îngerii se luptă – partea I.....	151
Când îngerii se luptă – partea a II-a	159
Bonjour, Mme Elters.....	169

O zi de coliziuni.....	176
Linia de cale ferată.....	186
Wölfi.....	202
Finaluri.....	214
O călătorie fără peripeții.....	232
Decolarea.....	245
Țara laptelui și a mierii.....	257
Un nou început.....	270
 Povestea mea din vis.....	 275
Avioanele aterizează și ele, nu-i așa?	277
 Note finale.....	 291
Index pentru notele finale.....	293
Note pentru ilustrații.....	327

Cuvânt de mulțumire

Îți mulțumesc, Martin, pentru că mi-ai dat MacBook-ul tău și pentru că ai introdus în el maldărul de hârtii al manuscrisului, corectat de mână, din Olivetti. Îți mulțumesc, Karl, pentru judecata și implicarea ta și pentru nenumăratele ore pe care le-ai investit în crearea primului meu pdf. Daniel, pentru observațiile tale perspicace după citirea manuscrisului, și Hanna, pentru intervențiile tale benefice când eram pe cale să intru în panică.

De asemenea, mulțumirile mele pentru tine, Judith White, Fiona Farrell, Margaret Harraway și Jo Ffowcs Williams, pentru că ați citit manuscrisul și mi-ați spus reacțiile voastre, atât la nivel personal, cât și la nivel profesional. Gândurile voastre au avut un rol activ în modelarea lucrării.

Cu aceeași deferență, mulțumesc prietenilor mei, care au stat și m-au ascultat când le citeam cele mai recente pagini scrise de mână – și care totuși m-au încurajat să scriu în continuare.

Și îți mulțumesc ție, Rebecca Isaac, pentru că mi-ai dat imboldul să încep. Tu, cea care ai renunțat la școală la vârsta de cincisprezece ani și care, douăzeci și cinci de ani mai târziu, perindai pe coridoarele universității pentru a urma cursuri. Presupun că îți amintești că m-ai intervievat despre copilăria mea din Shanghai pentru o lucrare despre studiile de gen. M-ai ascultat în timp ce revizitam acea copilărie, pentru prima dată după o jumătate de secol. Lucrarea ta a luat punctaj maxim. Anul următor am început această carte.

Și în cele din urmă, mulțumesc echipei de la editura Eunoia pentru standardele lor înalte și pentru invitația de a deveni autor sub compasul girafei zburătoare.

Tyl von Randow,
Plaja Bethells
Noua Zeelandă

O privire după cortină

Această carte e o biografie. Este alcătuită din amintirile mele, din propria-mi copilărie de acum 60-70 de ani. Am avut grijă de acele amintiri, trecutul meu încă se ține agățat de ele ca un strat subțire de praf. Sunt amintiri din viața mea și visele mele.

M-au primit înapoi, ca niște vechi prieteni, ca să pot vedea din nou desenul spiral al unei scoici, să aud sunetul șinelor, să miros prospețimea de la Quickies¹, să simt fluierul infanteristului pe buzele mele, respirația lui Wölfi pe fața mea și să văd durerea din ochii lui Amah.

M-au lăsat să pătrund în casa pe care o știam, în camere și sus pe scări, în clase și grădini și mi-au permis să mă uit în ochii acelor oameni, care erau acolo și să văd inconfundabila înclinare a capului când râdeau sau mustrau. M-au lăsat să aud din nou abundența sau tachinarea din vocea lor. Și dacă a trebuit să le dau grai, ca să prindă viața de pe paginile mele, toate acele vorbe îi descrie în adevăratul sens al cuvântului.

Scopul de a explora amintirile e unul de natură personală, sunt niște prieteni vechi. Și cer să fie respectați. Scriind despre ei în această biografie, devin expuși ochiului public și fragili. Am făcut acest lucru cu o singură intenție: să văd dacă au aripi. Tu, dragul meu cititor, vei fi singurul care poate decide asta. În plus, să le pun pe hârtie, mi-a oferit bucuria pură de a povesti, ceva ce Sir Laurence Oliver ar descrie ca fiind o lectură pe cînte atunci când vorbește despre Hamlet.

¹ O marcă de gumă de mestecat.

*My heart leaps up when I behold
A rainbow in the sky;
So was it when my life began;
So it is now I am a man;
So be it when I shall grow old,
Or let me die!
The Child is father of the Man;
And I could wish my days to be
Bound each to each by natural piety.¹*

William Wordsworth

¹ *Inima-mi tresare când zăresc
Un curcubeu pe cer;
Așa s-a întâmplat când viața mea a început;
Și acum că am crescut;
Așa să fie și când îmbătrânesc
Ori lăsați-mă să mor!
Copilul e tatăl Omului;
Și îmi doresc ca zilele mele să fie
Legate între ele de pietate sinceră.*

Praf roșu peste Shanghai

Începutul de demult

Rând pe rând, se întrevăd razele de lumină din spatele perdelei și cu fiecare rază apare o umbră nouă. Figura e mereu cea a mamei mele. Acum sunt patru și se contopesc. Se suprapun în nuanțe de gri. Umbrele acoperă acum jumătate din perdea. Trec dintr-o parte în alta cu mișcări bruște. Apoi, în mijlocul perdelei, apare încă o umbră, aproape ca o stafie la început, clătinându-se și rămâne nemișcată. Mama a aprins *Lebenskerze*, lumânarea care simbolizează viața. Trage perdeaua. E luminată, înaltă și ceruită, aflată în mijlocul *Marmorkuchern*, al tortului meu aniversar. Alte patru lumânări mai mici luminează în jurul tortului, la baza lui, așezate în forma unui diamant.

„Didi, vino.” Amah mă ține de mână și fac doi pași ca să urc pe platformă. Hasi traversează încăperea și merge lângă mama, iar cei trei mă privesc cum mă uit lung la cadouri. Lumina lumânării le face să pară mai apropiate. Asta este ziua *mea*.

Foarfeca cu vârfurile rotunjite a fost prima pe lista cu lucruri pe care le vreau. Mi-am ars brațul și am dărmărit o lumânare când m-am întins după ea. O pată roșie de ceară de la lumânare a lăsat o urmă permanentă pe fața de masă pentru aniversările care vor veni. Dar a ratat blocul de foi colorate și lucioase, mov, verzi și aurii. Mama a aprins din nou lumânarea. Amah a suflat pe brațul meu. O strălucire de chihlimbar contura borcanul cu gumă arabică, a cărui duză rozalie n-a fost încă dată la o parte. Hasi a vrut să o găurească cu foarfeca și a trebuit să o smulg din mâna lui. Hasi era fratele meu mai mare. Aceea era porecla lui. Eu eram fratele mai mic și toată lumea mă striga Didi. Fata mijlocie a murit în ziua în care s-a născut, iar eu i-am moștenit hainele. „Îți stă bine în roz”, mama îmi spunea adesea. „Cred că trebuia să fii fată.”

Cutia de lemn cu mânerul lucios de metal era de la tata. Nu era acolo, lucră. Pe capac era un desen cu Minnie Mouse. Am recunoscut-o câțiva ani mai târziu, când a apărut în benzile desenate americane. Mama credea că era un desen prostesc și că strica frumusețea naturală a lemnului. Cutia avea sertare înăuntrul ei. Am pus foarfeca într-una din sertare și am alergat sus ca să-mi iau creioanele colorate și guma de șters, ca să le pun în celelalte sertare. Blocul de hârtie nu încăpea, așa că am închis capacul și am pus teancul de foi peste imaginea cu Minnie Mouse și guma arabică deasupra.

Amah stătea lângă mine, radia. Dinții ei albi se asortau cu bluza ei din bumbac. Mi-am ridicat privirea și mă uitam la chipul ei. Era foarte închisă la ten pentru o chinezoaică, cu buze cărnoase. „La mulți ani, Didi”, mi-a spus și ridică o pereche de papuci, care miroseau a nou, cu talpa plată de piele și partea de sus mov. Erau brodați cu câte o pasăre, flori și frunze verzi lucioase. Țin minte că Amah mi-a măsurat tălpile și mă întrebam de ce, dar n-am zis nimic. Mi-am dat jos pantofii și șosetele și am încălțat noua mea pereche de papuci. Amah mă privea.

- Pot mânca din tort acum? am spus.
- Va trebui să suflă lumânările întâi, a spus mama.
- Uite așa se face, a zis Hasi. Și-a umezit degetele printre buze și a stins lumânările. Eram impresionat. Nici măcar nu s-a ars.
- Mulțumesc pentru toate cadourile, am spus tuturor. Mama mi-a strâns umerii.
- Acum te poți pune ca lumea pe treabă, a spus.

Platforma avea deschidere în camera de zi, unde tavanul avea bârne. Mama îmi spunea mereu că nu sunt bârne adevărate, ci false. *Unecht* le numea, denumirea în germană e răsunătoare; te „dezgolește” și îți străpunge sufletul. Mă uitam la bârne cu un sentiment de dezgust amestecat cu un soi de milă față de mine.

Într-un alcov, aflat pe o latură a platformei, tata are un gramofon Telefunken. Nimeni nu avea voie să se atingă de el. Sub el era un dulap plin cu discuri. Nu le-am desfăcut niciodată, dar îmi plăceau inscripțiile care se vedeau prin gaura din mijloc. Unele erau

roșii, cu un câine alb și un fel de trompetă. Acelea îmi plăceau cel mai mult. Mama mi-a zis că vine jos, într-o seară, pentru că muzica se auzea foarte tare. L-a găsit pe tata, pe un scaun, fluturând un bețigaș. „Îl adora pe Tchaikovsky”, zise ea, gesticulând cu brațele de parcă voia să producă o furtună. Am vrut să râd și mă gândeam că și ea va râde, dar n-a făcut-o.

– Am mai avut vreo aniversare înainte? am întrebat-o pe Amah.

– Sigur că da, când aveai trei ani, zise ea, dar nu în casa aceasta, ci în Tunsin Road.

– Tunsin Road?

– Locuiai în Tunsin Road înainte să vii la Columbia Circle, zise Amah.

– Și tu la fel?

Amah a râs.

– Mereu am fost cu tine și Hasi. Mereu. Are dreptate. A fost mereu cu noi.

– Ți-l mai amintești pe Unzen? Din acea vară?

Am poze. Doi băieți goi, Hasi și cu mine, într-un pârau. Dar mai e ceva în spatele imaginii, văd cum aburii se ridică din bălți, cum bărbați japonezi se apleacă peste apărători și cum aburi fetizi se ridică din roci, atât de clar, încât vreau să-i zic lui Amah, dar deja se evaporaseră. Nu rămâne nici măcar mirosul de sulf.

– Am mers cu barca? am întrebat.

– Da, ca să-i vedem și pe Seefeld și Jena, în timpul iernii, mai demult. Îți amintești? E o poză cu mine și Amah pe sanie, într-o zonă cu zăpadă.

– Am căzut de pe sanie când am oprit? am spus.

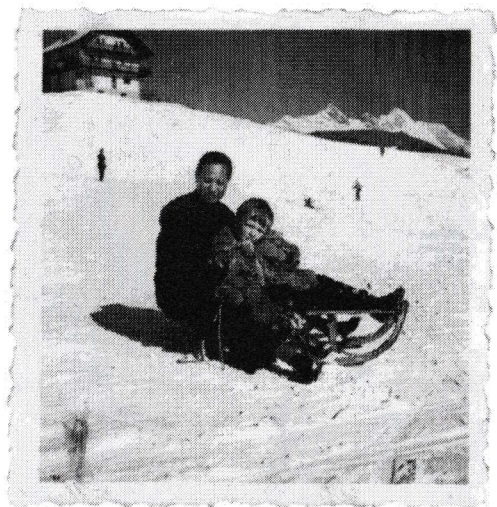
Amah a râs.

– Ți-a curs sânge din nas, a zis.

Văd mai multe pete roșii presărate pe zăpadă.

– Nu ne întoarcem cu vaporul, zise Amah. Ne întoarcem cu trenul. E mult de mers, sunt multe, multe nopți.

Trecem pe lângă păduri acoperite cu zăpadă, cu lupi care se strecoară afară și intră înapoi în trunchiul copacilor. Imaginea pare să persiste, dar de fapt dispăruse deja.

Atunci mi-am dat seama că nu am rămas cu nicio amintire de până acum. Din toți cei patru ani de viață. Nimic din viața mea, cel puțin. Puteam foarte bine să mă nasc atunci când s-au aprins lumânările, cu mintea goală. Doar poveștile adulților sunt dovezi ale începutului meu de viață și pozele ciudate, care dovedesc că nu le-au inventat.

Și cam atât, doar că au întipărit în mintea mea un fel de imagine sau doar o urmă a imaginii, care era îndeajuns să mă convingă de faptul că trebuie să fi fost adevărat, deoarece imaginea întipărită era în mintea mea. Încă mai pățesc asta. Ca și cum milisecunde au fost despărțite de restul timpului din toți acei ani și nu au putut fi puse în ordinea în care s-au desfășurat evenimentele. De parcă ele există doar în spațiu, hoinărind, și mintea mea le găsește și le identifică. Și par a fi la fel de proaspete ca evenimentul în sine, fie că e vorba de o imagine, un sunet, un miros sau doar o senzație.

Poza cu mine, după ce am căzut de pe sanie, are mereu acest efect. Îmi trezește sentimentul de orgoliu rănit, deși pe chipul băiatului (al meu) se vede cum e pe punctul să izbucnească în râs. Încă simt cum încercam să-mi reprim râsul. Voi pierde. Ceilalți râd de mine și tot ce-mi rămâne e să râd și eu de mine. Asta și furia mea. Acea furie nestăvilă de copil.

Sunt multe povești în trecutul familiei și știi mereu când una e pe cale să fie reamintită. Să zicem, de exemplu, că tocmai m-am bătut cu Hasi și unul dintre noi a fost rănit. Așteaptă.

– Își amintești Neu-Galow? mama obișnuia să-mi zică. Acolo e unde l-ai împins pe Hasi de pe balcon. Și-a rupt piciorul. Tu doar ai stat și ai râs.

Într-una din călătoriile pe mare, s-a cățarat pe balustrada vasului și a stat pe partea exterioară, atârnat.

– Fratele tău mai mare nu știe ce e frica, îi plăcea să spună, ascunzându-și exasperarea, părând mândră. Are un înger păzitor.

Mă apucă teama că aş putea încerca să-l împing din nou, doar ca să văd dacă chiar are unul.

La cină, împreună cu gazda noastră mai în vârstă din Rausdorf, se spune că aş fi luat pâinea și am aruncat-o în partea cealaltă a mesei. Cred că am vrut să-l lovesc pe Hasi, dar s-a lovit de perete și a căzut.

– Pâinea e trupul lui Hristos! a spus doamna. Încă aud cum *trupul Său* se lovește de perete și cade pe jos. Și liniștea care a urmat.

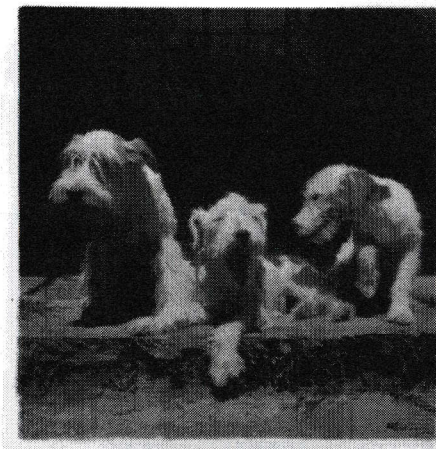
Masserberg era locul unde mi s-a spus că am mâzgălit tapetul din pensiune. Am negat, spunând că Hasi a fost cel care a făcut asta. Mama m-a târât afară și m-a încuiat sub casă drept pedeapsă. Venea din când în când la ușa din lemn vechi ca să mărturisesc, dar n-am cedat niciodată. Într-un final, m-a lăsat să ies, deoarece se întuneca și țaful trebuia adus înăuntru. Nu cred că Amah era acolo. Nu țin minte.

Singurul lucru pe care mi-l amintesc e frica de temnițe. Și un sentiment de empatie pentru țapi.

La aniversarea de patru ani, în toamna anului 1941, am plăsmuit un loc pentru amintirile mele. De atunci înainte am început să țin minte totul.

Sunt poze cu casa din Tunsin Road, unde a spus Amah că am locuit. Mama și tata zâmbesc fericiți. Eu stau călare pe trenul Pullman, am un an, iar Hasi e cel cu părul cârlionțat. Un terier alb sare în jurul nostru. Amah e și ea acolo, așa cum a spus. Nu țin minte casa sau orice altceva.

În Columbia Circle, unde locuim acum, sunt trei terieri și toți sunt albi. Stau la soare pe gresie.

– Tatăl tău e înnebunit după ei, spune mama în timp ce-i ocolea în drum spre ghivecele cu ciclame, având o stropitoare în mână. Îi pune la locul lor și pe tata la fel. Și pe mine, dacă mă gândesc bine, de vreme ce el e tatăl *meu* (deși nu mă gândeam la asta atunci, am luat-o doar din zbor, așa cum iei răceala). Mama se pricepea la vorbe.

Terierii s-au ghemuit lângă scaunul lui tata în timpul micului dejun, iar el le-a dat să mănânce oasele de vrabie din farfuria lui. Boy, cel dintâi servitor al nostru, stătea pe aproape. Chipul său nu-l trăda. Chipul mamei da, dar se săturase să mai zică ceva. Boy i-a întins un prosop fierbinte cu un clește, iar tata a trebuit să-l jongleze înainte să-l ducă la față. Și-a terminat cafeaua și a închis servieta, iar pe catarama argintie erau inițialele lui. Pleca spre consulat. Șoferul său îl aștepta, mașina verde, Opeî Cabriolet 1937, era parcată afară în fața terasei.

Mă întrebam cum arăta consulatul și nu mi-l puteam închipui. Hasi doar ce începea școala și mă gândeam că poate consulatul e ca o școală, doar că pentru adulți. Așa că l-am întrebat.